Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü
Sanat ve Tasarım Dergisi

Dokuz Eylül University
Graduate School of Fine Arts
Journal of Art and Design

Güz Fall
Kasım November 2024
Sayı Issue 1

ArtDE*

#01

GÜZ FALL **2024**
Sayı Issue **1**

ArtDE*

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü
Sanat ve Tasarım Dergisi

Dokuz Eylül University
Graduate School of Fine Arts
Journal of Art and Design

E-ISSN 3062-0864

TÜBİTAK - ULAKBİM
Dergipark Açık Dergi Sistemleri
JournalPark Open Journal Systems

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınıdır

Publication of Dokuz Eylül University
Graduate School of Fine Arts

ArtDE Sanat ve Tasarım Dergisi
ArtDE Journal of Art and Design

E-ISSN 3062-0864
YAYIN NO: 09.1200.0000.000/BY.024.066.1276

GÜZ 2024 – Sayı 1
FALL 2024 – Issue 1

İMTİYAZ SAHİBİ OWNER
DEÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü Adına
On Behalf of DEU Graduate School of Fine Arts
Prof. Arzu Atıl (Enstitü Müdürü Director of The Institute**)**

SORUMLU MÜDÜR MANAGING EDITOR
Prof. Filiz Adıgüzel

GRAFİK TASARIM GRAPHIC DESIGN
Öğr. Gör. Emre Duygu

YÖNETİM MERKEZİ MANAGEMENT CENTRE
ArtDE Sanat ve Tasarım Dergisi
Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü
Tınaztepe Yerleşkesi, 35395 Buca/İzmir
Telefon: +90(232) 3016802
Faks: +90(232) 3016803

ONLINE YAYINLANMA TARİHİ
ONLINE DATE OF PUBLICATION
30 Kasım 2024 | 30th November 2024

YAYIN TÜRÜ TYPE OF PUBLICATION
6 aylık, ulusal, süreli Bianually, national, periodical

TR www.dergipark.org.tr/tr/pub/artde
EN www.dergipark.org.tr/en/pub/artde

Baş Editör Editor-in Chief
Prof. Filiz Adıgüzel

Baş Editör Yardımcısı Associate Editor-in Chief
Prof. Neslihan Yaşar

Yazım Editörleri Copy Editors
Arş. Gör. Halil İbrahim Yıldırım
Arş. Gör. Dorukhan Fırat Aktürk

Grafik Uygulama Page Layout
Arş. Gör. Dorukhan Fırat Aktürk

YAYIN KURULU EDITORIAL BOARD
Prof. Dr. Feyzi Korur, Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Leyla Öğüt, Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Fuat Akdenizli, Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Özlenen Erdem İşmal, Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Savaş Arslan, Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Cihan Işıkhan, Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Ebru Güner Canbey, Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Sevgi Avcı, Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Simber Rana Atay Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Halil Yoleri Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem Belkıs Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Esra Kavcı Dokuz Eylül Üniversitesi

DANIŞMA KURULU ADVISORY BOARD
Prof. Dr. Serkan İlden Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Yüksel Şahin Eskişehir Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Duygu Akar Tanrıver Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Gül Güney Zincir Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Aslıhan Erkmen Birkandan
İstanbul Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Domenico Miriello Universita Della Calabria
Doç. Dr. Müşerref Öztürk Çetindoğan
Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Ferdi Çetin İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Doç. Dr. Arzu Vuruşkan İzmir Ekonomi Üniversitesi
Doç. Ezgi Yalçınkaya Uşak Üniversitesi
Doç. Zafer Güngen Uşak Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat Cura
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Editörden

Değerli Okurlar,

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün yayını *ArtDE Sanat ve Tasarım Dergisi*'nin ilk sayısını sunmaktan mutluluk duyuyoruz. Heyecan ve yüksek motivasyonla başvurularını ve kuruluşunu gerçekleştirdiğimiz dergimizin ilk sayısının, Türkiye'nin en köklü sanat eğitimi kurumlarının başında gelen Güzel Sanatlar Fakültemizin kuruluşunun 50. yılına rastlaması da bizler için ayrıca gurur verici.

Sanat ve tasarım alanına yenilikçi ve alternatif bakış açıları kazandıracak makalelerin yer bulmasını umduğumuz bu hakemli ve süreli yayınımızla öncelikli hedefimiz akademik yazına katkı sağlamak. İkincil ve bir o kadar önemli diğer hedefimiz ise, lisansüstü çalışmaları akademik bir platformda görünür hale getirmek ve böylelikle alana ilişkin güncel çalışmalara öncelikli olarak yer verebilmek.

Sanat ve tasarım olgusunun toplumların yaşamında giderek daha öncelikli bir yer ediniyor olması, bugün sanat ve tasarımı temel alan akademik üretim biçimlerine de eşit derecede bir ivmeyle yansıyor. Sanat ve tasarım ürünleri ile bu ürünlerle ilişkili kültürel bağları, tarihi, teknolojiyi, siyaseti vb. unsurları konu alan yazı ve yorumlar, estetik/felsefi bakış açılarıyla, her zaman için okuyucuyu dünyayı eleştirel bir bilinçle görmeye yönlendiriyor. Bu bağlamda, *ArtDE Sanat ve Tasarım Dergisi*'nin ilk sayısı, sanat ve tasarımın farklı disiplinlerinden gelen, okuyucuyu bilgilendirdiği kadar tarihsel süreçleri, görsel algıyı ve yaratma davranışını düşünmeye iten makalelerden oluştu.

ArtDE Sanat ve Tasarım Dergisi, yenilikçiliği ve disiplinlerarasılığı destekleyen yapısıyla yayın hedefleri doğrultusunda ilerleyecektir. Kısıtlı bir zamanda, gönüllüğü de aşan özverili bir çalışmayla ArtDE'yi yayın hayatının ilk aşamasına hazırlayan ekibimize kalpten teşekkür ediyorum. Keyifli okumalar dilerim.

Saygıyla,

Prof. Filiz Adıgüzel
Baş Editör / Editor-in Chief

İçindekiler

Ömer Kahraman	**Postmodernizmin Işığında Nazif Topçuoğlu Fotoğraflarında Öykünme İzleri** Traces of Emulation in Nazif Topçuoğlu's Photographs in The Light of Postmodernism	7
Büşra Beyazıtoğlu Selda Kozbekçi Ayranpınar Nesrin Önlü	**21. Yüzyıl Avrupa Kadın Giyiminde Oryantalist Bir Yaklaşım: Turquerie** An Orientalist Approach in 21st Century European Women's Clothing: Turquerie	19
Hatice Öktem Kılıçaslan Dilanur Yıldırım	**Bir Bellek Ortamı Olarak *Wunderkammer* ve 'Zaman Adaları' Sergisi** *Wunderkammer* as Site of Memory and 'Islands of Time' Exhibition	33
Fidel Aktepe Pınar Çalışkan Güneş	**Rus Porselenlerinin 18.-20. Yüzyıl Sanat Akımlarına Etkisi** The Influence of Russian Porcelains on 18th-20th Century Art Movements	47
Nesrin Önlü Neslihan Karadağ	**Anadolu Türk Kültüründe Şahmeran Efsanesi:** **Şahmeran'ın Tekstil Ürünlerinde Motif Olarak Kullanımı** Sahmeran Legend in Anatolian Turkish Culture: Sahmeran's Use as a Motif in Textile Products	62
Mehmet Sait Özer	**Aleksandr Rodçenko'nun Afişlerinde Fotomontaj; Sinema ve Fotoğrafın Etkileri** Photomontage in the Posters of Alexander Rodchenko; the Influence of Cinema and Photography	79
Şafak Ersözlü	**Gerçeğin Tiyatrosu Bağlamında Birleşik Krallık'ta Bir Uygulama: Black Rabbit** An Application in the United Kingdom in the Context of Theater of the Real: Black Rabbit	90

ArtDE*
Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü
Sanat ve Tasarım Dergisi
Dokuz Eylül University
Graduate School of Fine Arts
Journal of Art and Design

Güz Fall **Sayı** Issue **1**
Kasım November **2024**

Derleme Makalesi
Geliş Tarihi: 01.11.2024
Kabul Tarihi: 19.11.2024

Rus Porselenlerinin 18.-20. Yüzyıl Sanat Akımlarına Etkisi

The Influence of Russian Porcelains on 18th-20th Century Art Movements

Fidel Aktepe (Sorumlu Yazar)
Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Seramik ve Cam Tasarımı Anasanat Dalı, e-posta: aktepefidel@outlook.com, ORCID: 0000-0001-8410-6870

Pınar Çalışkan Güneş
Doç., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Cam Bölümü, e-posta: pinar.caliskan@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1759-0855

Aktepe, F. ve Çalışkan Güneş, P. (2024). Rus Porselenlerinin 18.-20. Yüzyıl Sanat Akımlarına Etkisi. *ArtDE Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1, (s.47-61).

*Bu makale, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Seramik ve Cam Anasanat Dalı, Yüksek Lisans programında Doç. Pınar Çalışkan danışmanlığında yürütülmekte olan '19.-20. Yüzyıl Rusya Porselenleri' başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

Özet

Rus porselen sanatı, tarih boyunca hem iç hem de dış etkileşimlerden beslenerek evrim geçirmiş, çeşitli teknik, stil ve estetik unsurları içinde barındıran zengin bir kültürel miras oluşturmuştur. Avrupa ve Rusya'nın beyaz incisi olarak adlandırılan geleneksel Çin porseleninin yüksek kalitesine ulaşmayı hedefleyen Rusya, yıllar içinde yerel üretim hammaddeleri kullanarak kendilerine özgü bir porselen çamuru geliştirmiştir. Böylece Rus porseleni, kendi tarzını ve kalite standartlarını oluşturmayı başarmıştır. Rusya'nın porselen sanatına olan ilgisi, rokoko ve neoklasik gibi süslü ve gösterişli tarzların ön planda olduğu ilk dönemlerde başlamıştır. Ancak Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla birlikte, sanat anlayışında köklü bir dönüşüm yaşanmış ve art nouveau, süprematizm gibi yeni sanat akımlarının etkisi porselenler üzerinde gözlemlenmeye başlanmıştır. Sovyetler dönemi, Rus porseleninin estetik ve işlevselliğini yeniden tanımlar ve sosyolojik değişimlerin sanat üzerindeki yansımalarını ortaya koymaktadır. Özellikle geleneksel motifler, paskalya yumurtaları, imparatorluğa ait mücevher kutuları, saray vazoları ve çeşitli biblolar, Rus kültürünün zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtan önemli eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Porselen yapımı eserler, sadece estetik açıdan değil, aynı zamanda Rus halkı ve kültürleri hakkında derin bir anlayış sunmuştur. Çalışmanın içeriğindeki amaç; Rus porselenlerine ilişkin kapsamlı bir literatür araştırması yapılarak, Rusya'nın kültürel porselenlerinin sanat tarihindeki yeri ve topluma nasıl entegre olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Dolasıyla, Rus porseleninin sanat akımlarının gelişimine olan katkıları ve etkilerinin, uluslararası kültürel bir miras olarak değerlendirilmesi gereken önemli bir konu olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, Rus porselen sanatı, tarihsel bağlamda 18- 20. yüzyılları arasını kapsayan Rusya'da ortaya çıkan sanat akımlarından etkilenerek kendine özgü bir dil geliştirmiştir. Geleneksel ve modern unsurların birleşimi, porselen sanatını hem ulusal hem de uluslararası düzeyde tanıtmış ve sanat tarihindeki önemini pekiştirmiştir.

Anahtar Sözcükler: Porselen, Rus porseleni, Rus İmparatorluğu, sanat akımları.

Abstract

Throughout history, Russian porcelain art has evolved through both internal and external influences, creating a rich cultural heritage that incorporates a variety of techniques, styles and aesthetic elements. Aiming to reach the high quality of traditional Chinese porcelain, the so-called white pearl of Europe and Russia, Russia has developed a unique porcelain clay using locally produced raw materials over the years. Thus, Russian porcelain has managed to establish its own style and quality standards. Russia's interest in porcelain art began in the early periods when ornate and flamboyant styles such as rococo and neoclassical were at the forefront. However, with the establishment of the Soviet Union, there was a radical transformation in the understanding of art and the influence of new art movements such as art nouveau and suprematism began to be observed on porcelain. The Soviet period redefines the aesthetics and functionality of Russian porcelain and reveals the reflections of sociological changes on art. In particular, traditional motifs, easter eggs, imperial jewelry boxes, palace vases and various trinkets appear as important works reflecting the richness and diversity of Russian culture. Porcelain-made artifacts have provided not only aesthetics but also a deep understanding of the Russian people and their culture. The aim of this study is to conduct a comprehensive literature review on Russian porcelain and to explain the place of Russian cultural porcelain in the history of art and how it is integrated into society. Therefore, it has been seen that the contributions and effects of Russian porcelain on the development of art movements are an important issue that should be evaluated as an international cultural heritage. As a result, Russian porcelain art has developed its own unique language by being influenced by the art movements that emerged in Russia between the 18th and 20th centuries. The combination of traditional and modern elements has promoted porcelain art both nationally and internationally and reinforced its importance in art history.

Keywords: Porcelain, Russian porcelain, Russian Empire, art movements.

Giriş

Rusya'da sanat oldukça çok önemli bir yere sahiptir. Rus sanatının geçmişinde görkemli vazolar, biblolar, çarların resim ve heykelleri her zaman dikkat çekmiştir. Petrograd Müzesi ve Hermitage müzesinde, dikkat odağı olan Rus porselen eserlerin sergileri gerçekleşmeye devam etmektedir. Sanatta Rus halkının ruhu, ışıltılı, ihtişamlı, mistik ve düşünceli hali ürettiği eserlere de yansımıştır. Rus sanatında; sanatçıların, faydacı, didaktik ve insanın evrensel kardeşliğini oluşturan özünde aristokratik bir yapısı vardır. Slav Hristiyanlığının kabul edilmesiyle birlikte 17. Yüzyıla kadar sanat sadece dini konuları içselleştirmek için yapılmaktaydı. Eski geleneksel zanaat üzerine kurulu bir sanat anlayışı vardı. Fakat Rus sanatında günümüzde de devam eden saf dekorasyona olan ilgisi, zengin süslemeleri, minyatürlerindeki zarifliği, uyguladığı sır üstü dekorlarıyla tarihte hep farklılığıyla karşımıza çıkmıştır. Muhafazakarlığın devam ettiği Çarlık Rusya döneminde Petro'nun reformlarıyla Rus sanatının, geleneklerini, yaşamını, zanaatkarlığını koruyan bir anlayış gelişmiştir (Snow, 1916, s.130-135).

Rusya, porselen üretimine 18. yüzyılın ortalarında başlamıştır. Porselenin Çin'den Avrupa'ya ulaşımı, ticari faaliyetler aracılığıyla gerçekleşmiş, ancak Rusya'da henüz yerel bir üretim sektörü oluşmamıştır. Rus çarı Büyük Petro Avrupa ziyaretlerinin ardından kendi ülkesinde porselen üretiminin olduğu Rusya'ya ait bir fabrika kurulmasını istemiştir. İlk etapta Fransa'dan getirilen hammaddelerle üretime başlayan Rusya İmparatorluğu, daha sonra yerel hammaddelerle elde edilen porselen çamurunu geliştirmek amacıyla kapsamlı bir araştırma sürecine girmiştir. Sankt Petersburg'da kurulan ve ilk adı Nevky (Neva) olan İmparatorluk Porselen Fabrikası, ilk üretim faaliyetlerini başlatarak, porselen endüstrisinde gelişim sağlamaya adım atmıştır. Rusya'nın çeşitli bölgelerinden ve Avrupa'dan gelen başarılı ustaların fabrikaya davet edilmesiyle büyümüştür (Borisov, 2007, s.11).

Porselen ve toprak ürünlerinde, nesnenin nitelendirilmesi, belirli bir üreticiye ve tarihe ait olduğunu belirlemek önemliydi. Ancak bir marka işareti belirtilmediğinde motif ve porselen kalitesi üzerinden, hangi döneme veya üreticiye ait olduğunu belirtmek de mümkün olmuştur. Porselen üzerindeki markalama işlemi ilk seramik ve porselen üretiminden beridir kullanılmaktaydı. Ürünler ikinci pişirim sonrası yani sır pişirimi sırasında kobalt oksit ile işaretlenirdi. Avrupa başlangıçta Uzak Doğu'yu taklit etmekteydi; ancak 1723 yıllarında Meissen fabrikasında kendi orijinal işaretlerini kullanmaya başlamıştır. Daha sonra; Almanya, Fransa, Avusturya, Rusya ve diğer porselen fabrikaları da marka işaretleme uygulamasına geçmiştir. Bazı işletmeler çalışanlarına bayramlar ve özel günler için porselen hediye etme geleneğine sahipti. Genellikle özel günlerde işçilere hediye edilen porselenler üzerinde marka damgası bulunmuyordu. Marka işareti olmayan ürünler satılabilirliği etkiliyordu. Marka ürünün değerini arttıracağından, markasız porselenlerin değeri daha düşük olmaktaydı (Gostinshchikova, 2016, s. 1).

Porselen fabrikaları, Rusya tarihini şekillendirmede önemli bir rol almış ve çarlık sistemde soylu aileler için lüks ve zarafetin sembolü olan koleksiyonlar üretmişlerdir. Rus sanatçıları, kendilerine özgü sanat anlayışını porselen fabrikalarında geliştirerek üretimini günümüze kadar taşımayı başarabilmişlerdir. İmparatorluk Porselen Fabrikası, zamanla farklı yönetimler altında çeşitli isim değişikleri yaşasa da ürettiği eserlerin zarif detaylardaki incelikleri ile kendi stilini koruyabilmiştir. Soylu aileler klasik, neoklasik sanat akımının ifadesi olan yaldızlı dekorları ön planda tutmuşlardır. Sovyet Birliği'nin kurulması ile devlet kurumuna geçen fabrika, çarlık ailesine hizmet etmeyi bırakmış ve devlet himayesinde üretim yapmaya başlamıştır. Lenin döneminde sanatçıların kendilerini daha özgür ifade etmesi, klasik ve neoklasik akımlarından sonra, yeni çağdaş sanatı temsil eden art nouveu, avangart ve süprematizm gibi sanat akımların yer almasına imkân vermiştir. Rusya yaşadığı ideolojik değişimin öncülüğünde ihtişamlı sanat anlayışından sonra yerini geometrik desenler ile doğayı tasvir eden sanatsal bir yönelime bırakmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra porselen sanatı devletin çeşitli maliyet sıkıntılarına uğramış ve çalkantılı dönemler atlatmıştır.

Günümüzde Rusya, porselen sanatı ile kendi kültürünü birleştirerek, dans eden balerinler, çalışan Rus köylüleri, fabrika işçileri gibi gündelik ve idea edilen yaşamı yansıtan çeşitli modern temalar ile biblolar üretmeye devam etmektedir. Gelişen üretim faaliyetleri ile bugün Rusya porselenleri kendi stilleri ile kolaylıkla diğer porselenlerden ayırt edilebilmektedir.

Rusya'da Porselenin Tarihsel Gelişimi ve Sanat Akımları

1. 18. Yüzyılda Rokoko

Rokoko kelimesi Fransızcada kabuk anlamına gelen kelimeden türemiştir. Rokoko tarzı, asimetrik motifleri içeren, doğal kıvrımlı görünümleri tasvir eden bir tarzdır. Planlı olmayan, değişkenlik gösteren Rokoko kasıtlı bir tasarım görüşünden uzaktır. İlk başta mimaride ortaya çıkan, Rokoko tarzı daha sonra porselen objeler üzerinde de dekor edilmeye başlanmıştır (Van Rensselaer, 1879, s. 293).



Görsel 1. *Porselen Çay Servis takımı*, 1768, 18,6x19,6x11,6 cm; 5,2x5 cm, İmparatorluk Porselen Fabrikası, St. Petersburg, Rusya.

Avrupa pazarında, rokokonun büyüleyici dünyasıyla iç içe geçen porselen sanatı, Fransız aristokrasinin zevkli eğlenceleri, lüks süslemeleri ile önemli bir yer edinmiştir (Halıcı ve Yurttaş, 2022). Yemek servis takımlarındaki gibi; kullanılan altın yaldızlı dekorlar ince çizgiler halinde zarif bir biçimde uygulanmıştır (Görsel 1).

1710'da Meisen ve 1718'de Viyana'da kurulan ilk Avrupa porselen fabrikaları, Çin porselenini taklit ederek üretimlerine başlamıştır. Rus Çarı Büyük Petro, Avrupa ziyaretleri sırasında Avrupa'daki gelişmelerden etkilenerek Rusya'da bir porselen fabrikası kurma arzusu taşımış ve yurt dışından getirttiği hammaddelerle üretime geçmiştir (www.hermitagemuseum.org). Porselen fabrikası kurma hayalini henüz gerçekleştiremeden vefat eden Büyük Petro, kızı İmparatoriçe Elizabeth 1744 yılında, Neva Nehri kıyısında bir porselen fabrikası kurulması için Baron Cherkasov'u görevlendirir. Stockholm'den Rus Porselenlerine katkıda bulunması için Christoph Conrad Hunger'ı St. Petersburg'a davet eder. Hunger, uzunca bir süre fabrikada çalışmasına rağmen deneylerden olumlu sonuçlar alamaz (www.ipm-jsc.com).



Görsel 2. Dmitry İvanovich Vinogradov, *Kase*, 1749.

1744 yılının sonlarına doğru yurtdışında eğitimini tamamlayan Dmitry İvanovich Vinogradov ile arkadaşı Mikail Lomonosov'u, Cristoph Hunger'ın yanında fabrikada asistan olarak görev almaları için teşvik edilir. Vinogradov, Rusya'da maden arayışında elde edilen hammaddeler sayesinde kendi topraklarına ait bir porselen üretmeyi 1746 yılında başarabilir. Görevinde başarılı sonuçlar elde edemediği anlaşılan Hunger'ın ise görevine son verilir. Artık fabrikanın deneyleri için tüm üretim süreçleri Vinogradov'a emanettir. İlk zamanlarda küçük bir fırına sahip olduklarından dolayı fırında yer kaplamayan bardaklar, düğmeler, enfiye (takı) kutuları, kaseler, baston başlıkları, çatal ve kaşık sapları gibi küçük porselen eşyalar üretilmiştir (Görsel 2). Daha sonra fırın teknolojisinde araştırmalar yapan Vinogradov sayesinde ilk büyük fırın inşa edilir. Elizabeth'in ince ağ ve çiçek desenli, mor pastel tonuna sahip, yemek takımı burada fırınlanır (Görsel 3). Porselen sanatçısı Vinagradov 1758 yılında yaşamını yitirdikten sonra fabrikanın işleyişinin devam etmesi için yerine I.G Müller atanır. 1762'de ise porselen fabrikası arkadaşı M.V Lomonosov'un denetimine geçer ve 1764 yılından itibaren Rusya'daki sanat akademisinde okuyan birçok ressam ve sanatçı fabrikaya davet edilir (artsandculture.google.com).



Görsel 3. *İlk Tatlı servisi*, 1755-1760, İmparatorluk Porselen Fabrikası, 25,7 cm, Metropolitan Museum.

Catherine Dönemi'nde öne çıkan sanatçı Jean Dominique Rachette, yöresel kostümlü Rus halklarını porselen figürler üzerinde uygulamıştır. Zaman içerisinde Rus porselenleri ulusu temsil eden bir nitelik kazanmıştır. 18. Yüzyılın sonlarında Rusya'da porselen üretimi Klasizm'e doğru bir yönelim göstermeye başlamıştır; asil, sadelik ve ihtişam daha belirgin hale gelmiştir. Üretilen porselenler, Neoklasik sanat anlayışı ile uyum sağlamaktadır (Aldridge v.d., 1971). Dominique Rachette'in bir diğer önemli eseri 1784 yılında üretilen ve 973 parçadan oluşan heykel süslemeleri ile dikkat çeken Arabesk yemek servis takımıdır. Aynı zamanda, Rus donanmasını temsil eden Yat servis takımı da önemli bir eser olarak öne çıkmaktadır (www.hermitagemuseum.org).

2. 19. Yüzyıl Klasizm ve Neoklasisizm

İtalya'da ortaya çıkan Neoklasisizm akımı, Antik Yunan ve Roma dönemini tekrar geleceğe yansıtmak istemiştir. Barok ve Rokoko sanat akımlarının izleyicisine sunduğu fazla abartılmış süslemelerden kurtulmayı hedeflemiştir. Böylece tepki olarak sadeleşmiş ve daha tutarlı olduğunu eserlere yansıtmıştır (Vikipedi, 2024, Neoklasisizm).

Neoklasisizmde, insan heyecanı, yücelik gibi duygular ön plandadır. Porselen dekorlar formlar ile uyumlu simetrik biçimde bezenmiştir. İmparatorluğun zenginliği temsil ettiğini ortaya koyan gösterişli bir anlayış halk tarafından da kabul görmüştür. Antik dekorlar, mitolojik kavramlar, kahramanlık hikayeleri bolca uygulanır. Antik Roma'daki aristokrasiyi yansıtan sahnelerde, kutsal görünme izlenimi Neoklasisizmin en önemli kaygısıdır (Dede, 2020, s. 651-657).

İmparatorluk porselen vazolarının ortaya çıkışı 19. yüzyılda romantizm, Klasizm ve Neoklasisizm akımları ile başlamaktadır. 19. yüzyılda daha çok büyük vazolar, kulpları klasik bir tarzda boynu ile aynı hizada ilerleyen simetrik motifler ile denge oluşturulmuştur (Görsel 4). Kemerlerde özellikle zemin rengi kobalt mavi, üzeri ise yaldızlı sır üstü dekorlar, çiçek motiflerinin veya mitolojik karakterlerin yer aldığı süslü bezeme örnekleri görülür (Tsybizova ve Nefedova, 2019, s. 250-260).



Görsel 4. *Vazo,* 1829, Franz Gardner Fabrikası, Yükseklik: 74,5 cm; çap: 31.5cm; genişlik: 23,8 cm, Mitolojik kompozisyonlar, Aynalı Venüs ve Yanan Alevli İlham Perisi Erato ve Aşk Tanrısı.

Vazolar, I. Nicolas saltanatı zamanından itibaren fabrikada özel bir öneme sahiptir. Klasik dönemde altın en sevilen eşya haline gelmiştir. Vazo üzerindeki resimlerde mitolojik hikayeler, manzaralar, gündelik yaşam kesitleri ve savaş sahneleri minyatür biçimde bezemeler belirgin bir şekilde yer almaktadır (www.ipm-jsc.com).

Saray vazolarının üretimi I. Nicolas döneminde gelişim gösterirken takı kutuları, paskalya yumurtaları gibi porselen eşyalar diplomatik hediyeler olarak kullanılmakta ve Avrupa'nın kraliyet evlerine gönderilmektedir. Klasik dönemde özellikle dikkat çeken anıtsal krater vazoları önemli bir yere sahiptir. Vazoların ön yüzünde saray askerleri tasvir edilmekte ve arka planda Rusya ve hediye edilen ülkenin armaları yer almaktadır. Ulusal kazanımları ve sarayı tasvir eden dekoratif boyamalar, kışlık saraydaki olağanüstü lüks yaşamı ve 1812 yılındaki vatanseverlik savaşındaki cesareti simgeler. Söz konusu vazo koleksiyonu Feberge Müzesi'nin özel bölümünde sergilenmektedir. Askeri sahneler İmparatorluk porselen fabrikası kurulduğu zamandan 20. Yüzyıla kadar varlığını hep göstermiştir (Görsel 5). 1830 yılında I. Nicolas tarafından Fransa'nın Rusya Büyük elçisi olan Mortemart Dükü Casimir-Louis-Victurnien de Rochechouart'a askeri konulu dekorlar ile boyanmış vazolardan biri hediye verilmiştir (www.fabergemuseum.ru).



Görsel 5. *Askeri Sahne Dekorlu Vazo,* 1830, İmparatorluk Porselen Fabrikası, Yak. 75 cm, St. Petersburg, Rusya.

1812'de meydana gelen vatanseverlik savaşı zamanlarında çeşitli askeri sembollerin porselenler üzerinde kullanımının yoğun bir şekilde arttığı gözlemlenmiştir. Figüratif Rus askerlerinin işlenmesine kadar dayanan heykeller, yüksek rütbeler, gündelik askeri savaş görüntüleri ve sembolleri ulusal gücü vurgulamak amacıyla porselenler üzerinde kullanılmıştır. Rusya'nın sanata gösterdiği idealist yaklaşım, otokrasiyi sanatsal ideayla estetik hale getiren bir model olarak benimsenmiştir (Yanova, 2018, s. 112). Mimari unsurlar ve üniformalı asker figürleri iktidar otoritesi ile güçlü bir bağlantı kurmaktadır.

Alexander'in hükümdarlığı döneminde, Dmitry Guryev porselen fabrikasına başkanlık eder. Başkanlığının ilk yıllarında teknik problemleri çözmek ve standartları yükseltmek amacı ile Cenevre Üniversitesi'nden teknoloji profesörü Franz Hattenberg'ı Rusya'ya davet eder. Hattenberger fabrika için suluboya çizimler yapar ve Yunan-İtalyan neoklasik antik eserlerinden ilham alır. Ayrıca, Berlin Kraliyet Fabrikası'ndan porselen sırı uzmanı Schulz, tamir için Schreiber ve pişirim uzmanı Seiffert fabrikada işe başlar. Sanat Akademisi'nden gelen Doç. Stepan Pimenov da dahil olmak üzere alanında uzman sanatçılar fabrikada çalışmaları için davet edilir. Henri Adam, Denis Moreu, Jacques-Franscois Swebach ve torna ustası Ferdinand Davignon gibi önemli sanatçılar Sevres fabrikasından sonra İmparatorluk Fabrikası'nda da görev alırlar (www.hermitagemuseum.org).

19. yüzyılın ilk yıllarında Rus klasisizmi imparatorluktan devam eden bir tarz olarak gelişim göstermiştir. Klasik dönemin en önemli eserlerinden biri ise Kont Guryev adına üretilen Guryev hizmet takımıdır (Görsel 6). I. İskender için kışlık sarayda tasarlanan Guryev servis takımını karısı Elizabeth Alexseevna muhafaza etmiştir. Tasarımları Stephan Pimenov tarafından gerçekleştirilmiş olup, genel şeması yoğun altın yaldız ile süslenmiş kırmızı ve kahverengi tonlarında kemerler işlenmiştir. Semion Shchedrin, Fefor Alekseev, Andrei Ukhtomsky ve Stepan Galaktionov'un resim ve gravürlerinden esinlenerek Moskova ve St. Petersburg çevresi manzaralarıyla birlikte köy yaşamları dekor olarak uygulanmıştır (www.rusmuseumvrm.ru).



Görsel 6. *Guriev Servis takımı,* 1809-1816, Sır üstüne yaldız boyama, İmparatorluk Porselen Fabrikası.

Porselen hammaddesiyle hediyelik eşyaların ilk üretimi Dimitry Vinogradov tarafından başlatılmıştır. Başlangıçta Avrupa hammaddesi kullanılarak üretilen paskalya yumurtaları, zamanla kendi hammadde ve dekorlarıyla Rusya'nın sembolik bir eşyası haline gelmiştir (Görsel 7). İsa'nın yeniden doğuşunu, umudu temsil eden kırılgan kar beyazı porselenler, yüksek Klasizm döneminde sıkça üretilmiştir. Porselen yumurtalar üstüne ve alt kısmına bağlı fiyonk ile askıyla birlikte kullanıyordu. İmparatorluk geleneği olarak armağan biçimindeki porselen yumurtalar, II. Catherine dönemine kadar uzanmaktadır ve genellikle saray mensubu ailelere hediye olarak verilmiştir. Dini ritüellerde kullanılmayan paskalya yumurtaları, çoğunlukla bürokratik hediyeler olduğu için paskalya ile alakasız temalarla süslenmiştir. Popüler konular arasında St. Petersburg manzaraları, değerli taşlar, fildişi, altın gümüş gibi malzemelerle yapılan oyma süslemeler yer almaktadır. Yumurtalar azizlerin günlerinde, doğum günlerinde, imparatorluk ailesi üyelerinin düğünlerinde hediye olarak kullanılmıştır. Genellikte çar ailesine olan minnettarlığı simgeleyen yumurtalarda tek eşli imparatorluk sembolleri yer almaktadır. Başta İmparatorluk porselen fabrikası olmak üzere, ülkenin çeşitli bölgelerindeki porselen fabrikalarında üretimi gerçekleştirilmektedir (www.fabergemuseum.ru).



Görsel 7. *Paskalya yumurtaları,* 1840-1917, St. Petersburg, Feberge Museum.

Paskalya yumurtalarının ardından August Spiess'in ürettiği figüratif heykeller, 1849'dan itibaren önem kazanmaya başlamıştır (Görsel 8). Porselen sır üstü ve sır altı boyamalarında yeni yöntemler keşfeden Spiess, farklı ideolojik yaklaşımların hem geleneksel kültürü yansıttığını hem de sanatın estetik kaygılarını ortaya çıkardığını göstermiştir. *Altın çağ* olarak adlandırılan Neoklasik dönem, Rusya'da gelenekten koparak daha entelektüel aydın bir toplumun varlığını göstermektedir. Sanat artık sadece zaanat olarak değil, gündelik yaşamı farklı bir bakış açısıyla zenginleştirmesine olanak tanımıştır. Romantizmin etkisiyle sanata yönelim ve mekânsal dağılımı güçlü bir efsane yaratma arayışına dönüşmüştür.



Görsel 8. August Spiess, *Elmalı Çocuklar*, İmparatorluk Porselen Fabrikası.

19. yüzyılın sonlarına yaklaşırken Rus milliyetçiliği ile monarşinin karmaşık ilişkisi, büyümeye devam eden imparatorlukta ulusal bir kimlik oluşturma telaşına girilmiştir. Rus tarihinde vatanseverlik ve onur verici tutumların aslında var olduğu fakat monarşi rejiminin temsil ettiği kurumlara olan isteksiz tutumu popüler bir milliyetçilik kavramının önüne geçer. Rusya'daki imparatorluk düzeni, ulusal bir devlet himayesi oluşturulmasına engel olmuş ve halkın özlemlerini karşılayamamasıyla meydana gelen kaotik durumu Rus yerli halkına da yansıtmıştır. Monarşi, milliyetçiliği kontrol etmeye, yöneticilerin otoriter tutumuna karşı oluşturduğu ulusu temsil eden yeniden şekillenen Ortodoks, monarşik ve milliyetçiliğin birleşmesiyle oluşan kaos ortamı yaratmıştır. Rusya için tasarlanan yeni kaotik biçim, Batı liberal fikirlerin benimsenmesini engellemek amacıyla ortaya çıkarılmıştır. II. Nicolas döneminde parlamento ve liberal düşüncelerin yayılmasıyla otokratik yönetimdeki sarsılmalar kaosun büyümesine yol açmıştır. Rusya'da siyasi bir ulusun oluşamaması Sovyet devletinin kurulmasında ulusal bir kimlik kazanmada önemli bir rolü vardır (Wortman, t.y., s. 221-233).

3. 20. Yüzyılda Art Nouveau, Avangart ve Süprematizm

20. yüzyılda dekoratif sanatlarda yenilikçi bir gelişme yaşanmaktaydı. Rusya dönemin başlarında modern ve eskiyi birleştiren yeni stilini ortaya çıkaran motiflere yoğunlaşılmıştır. Sanata yön veren yenilikçi çağdaş akıma Art Nouveau denilmekteydi. Geleneksel zanaatkarlığı, modern tasarımlar ile birleştirip yaratıcı bir tarz meydana getirmek akımın ortaya çıkardığı özelliklerden biridir (Brumfield, 1987).

Rusya'nın son İmparatoru II. Nicholas döneminde dünyanın önemli teknolojik gelişmelerini kullanarak porselen teknolojisini devlet yararına geliştirecek düzenlemeler yapılmıştır. Sanat alanında porselen tarihine damga vuran en büyük projelerden biri olan Rus halklarının porselen serisi, Pavel Kamensksy tarafından üstlenilmiştir (Görsel 9). 400 porselen figürden oluşan sergide, titiz çalışmalar sonucunda 146 kadın ve erkek figürünün ulusal kostümleriyle birlikte üzerinde çeşitli sır altı boyama dekorları ile resmedilmesi sağlanmıştır (www.ipm-jsc.com).



Görsel 9. Pavel Kamensky, *Rusya Halkları Serisi*, 1910-1912, Rusya.

Dünya tarihinde 20. yüzyıl sanatın serbest ve yaratıcı bir şekilde üretildiği yıllar olmuş ve temelleri genişletilmiştir. Ancak daha sonra Bakanlar kurulu tarafından sanatsal üretim eşyalarına kısıtlamalar getirilmiştir. Sadece Askeri kurul toplantıları ve partileri için porselenden paskalya yumurtaları üretilmesi, II. Nicolas döneminin sonunda, 1916 yılından sonra imparatorluk porselenlerinin geleneksel yılbaşı sunumları için kullanılması tercih edilmiştir. Ekim Devriminin ardından İmparatorluk Porselen fabrikasının ismi Devlet Porselen Fabrikası olarak değiştirilmiştir. 1925 yılında ise Leningrad Porselen Fabrikası adını almıştır. Ünlü propaganda porselenlerinin yanı sıra heykel üretimine de hızla yönelinmiştir. Erken dönem Sovyet porselenleri 1920'li ve 1930'lu yılların en eşsiz kültürel ve sanatsal fenomenlerinden biri olmuştur. 1925 yılında, Bilimler Akademisi'nin 200. yıldönümü vesilesiyle, 18. yüzyılda Vinagradov'un arkadaşı olan bilim adamı Mikhail Lomonosov'un adı porselen fabrikasının unvanına eklenmiştir (www.hermitagemuseum.org).

S.V. Chekhonin, Şubat 1918'de İmparatorluk Porselen Fabrikası'na görevlendirilir. Chekhonin, teknik uygulamalardaki eksikleri düzeltip, özgün form ve stilleri daha kaliteli hale getirmeyi hedefler. Fabrikada yaratıcı sanatların uygulanması için Alekseev, Boguslavskaya, Kozlinsky, Konashevich, Pavel Kuznetsov ve öğrencileri; Lebedev, Ulyanov gibi sanatçılar çizimlerini porselen üzerine uygulamıştır. Mimari manzaralar, eski sepya Petersburg görüntü eskizleri, fantastik masalsı motifler, tabaklar ve bardaklar üzerine renkli olarak çizimler yapılmıştır. Sovyet döneminde ideolojik bakışı tasvir eden sosyalizm propagandası yapan dekorlar yaygınlaşmıştır. Kızıl ordu, denizci, muhafızlar, kadın işçiler, halk masallarından oluşan figürler tasarlanmaya başlanmıştır (Görsel 10). Üretim yeni bir temel üzerine

kurulurken halkın bütün katmanlarının estetik bakış açısına katkı bulunmaya çalışan proletaryanın sanatsal zevki, satışları yükselten bir rol oynaması gerekirken fabrika satışlarını düşürmeye başlamıştır. Oldukça yüksek fiyatlara satılmasına rağmen ekonomik olarak maliyetleri karşılayamamıştır (Gollerbach, 1922, s. 13-18).



Görsel 10. Sergey Çekhonin, Zinaida Kobyletskaya, *Sovyet Porcelain,* 1920. Devlet Porselen Fabrikası.

Devlet Porselen Fabrikasında üretimler yapan önemli sanatçılar; heykeltraşlar, dekor boyama ustaları görevler almıştır. (Görsel 11). Dünya Sanatçıları Topluluğunun üyeleri arasında yer alan; "Vasily Kuznetsov, Natalia Danko, Rudolph Wilde, Mikhail Adamovich, Zinaida Kobyletskaya, Maria Lebedeva, Nathan Altman, Mstislav Dobuzhinsky, Vasily Tatlin, Kuzma Petrov-Vodkin, Pavel Kuznetsov, Boris Kustodiev, Alexander Matveyev, Nikolai Andreyev ve Alexandra Shchekotikhina- Pototskaya" gibi sanatçılar, Rus art Nouveau avangart sanatın temsilcileri olarak tanınmıştır (www.hermitagemuseum.org).



Görsel 11. Natalia Danko, *Afiş Diken Bir Kadın İşçinin Erken Sovyet Porseleni,* 1923, Devlet Porselen Fabrikası, Petrograd, Yükseklik:14,3 cm, 1923.

1930'larda el sanatları ve sanat endüstrisi hızla gelişmiştir. Rusya'da sanatçılar için deneysel sanat laboratuvarları ve geleneksel sanatın korunmasına katkıda bulunan kurumlar, aynı zamanda devlete hizmet veren yerlerdir. Üretilen eserler dünya çapındaki önemli sergilerde yer alarak sanatçılara prestij kazandırmıştır. 1930'ların ikinci yarısından itibaren Sovyet porselenleri, kendine özgü modern tasarımlar çizip ve sonrasında modellemiştir. 20. yüzyıldaki porselenler, geleneksel birikimle birlikte çeşitli yaratıcı dekorlarında günlük yaşamdan esintiler taşımaktaydı (Görsel 12). 1930 yılından sonra standardizasyon süreçlerine rağmen dekor ve tekniklerde belli bir düzen oluşmaya başlamıştır. Sovyet döneminin eserlerinde sanatçının bireysel yaratıcılığı ön plandaydı (Коновалова, t.y., s. 257).



Görsel 12. Kazimir Rizhov, *Okul yolunda,* 1936-45, yükseklik 23,5 cm, tabanı 19,3x12 cm.

İmparatorluk tarzı sanatta zafer kazanıldığında, nesneler zoomorfik detaylarla süslenmekteydi. 20. yüzyılın ilk dönemine ait, İmparatorluk tarzındaki tasarımların yerini ciddiyet, form netliği ve işçilikteki inceliği ile karakterize edilmektedir. Üretilen eserler, lüks bir görünüm elde etmek amacıyla tasarlanmıştır. Dönemin modası romantik motifler ve güney doğasının tasviridir. Rusya'da geleneksel motifler sürekli olarak kopyalanmış ve yeni dekorlar eklenerek geliştirilmiştir (Гостинщикова, 2016, s.2).

Birnholz'a (1972-1973, s.144-149) göre, Rus öncü sanat hareketi Bolşevik Devrimi'nden sonra ortaya çıkan çağdaş sanat; eserler üzerindeki ilerici doğasının etkisi gözlemlenmiştir. Öncü sanat akımı iki türlü bir yaklaşım ile incelenmektedir. Biri tamamen Batı sanatına dair bağlantısı olan diğeri ise onu geçmiş gelenekselci yaklaşımdan ayrılma girişimi olarak ele almaktadır. Rus sanatına dair güven ve ortak idealler devrim sonrasındaki sanat anlayışı topluma hizmet eden faydacı bir düşünceyi reddetmiştir. Avangart bakış sanatın rolünü Rusya'da tarihsel bağlamda yeniden tanımlama amacı ortaya koymuştur. Sanatçılar idealist düşüncelerin sağladığı özgür ortamında ütopik bir gelecek inşa etmek için çaba gösterdiklerini ürettikleri eserlerde ileri sürmektedirler.

1920'lerde avangart porselen, Sovyet Cumhuriyet'inin sanat endüstrisi için önemli bir ihracat kalemi haline gelmiştir. 1925 yılında, fabrika, devrim sonrası dönemde Paris'te Dünya Sergisi'nde sergilenen yaklaşık 300 porselen ürünü ile büyük bir başarı elde etmiş ve altın madalya ile ödüllendirilmiştir. Avrupalı koleksiyonerlerin talepleri doğrultusunda fabrika, Paris sergisindeki ürünlerin tekrar sergilenmesini ve ikinci kez satılığa çıkarılmasını talep etmiştir. Aynı zamanda Milano'daki Sanayi Fuarı ve Paris Uluslararası Fuarı'nda da pekiştirilmiştir (www.ipm-jsc.com).

Süprematizm

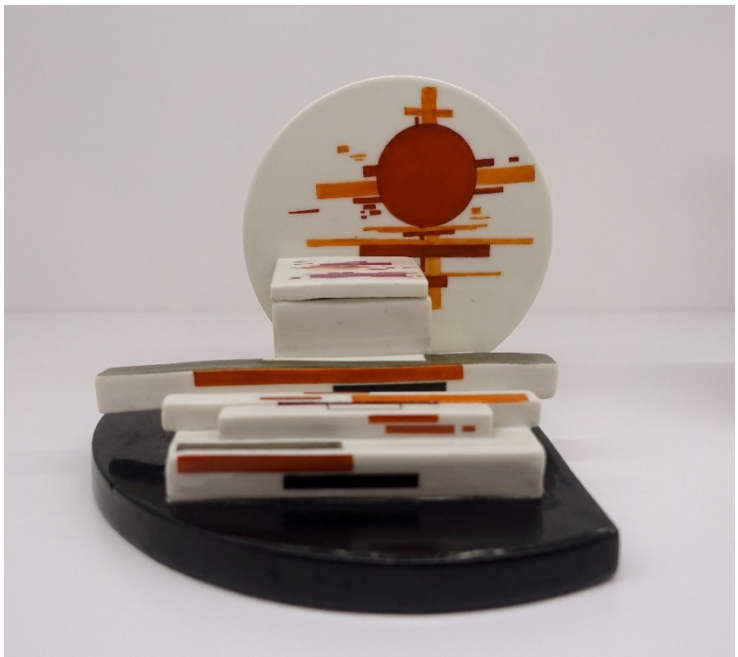
Latince *süprema* kelimesinden türeyen süprematizm, en üst, en yukarı anlamına gelmektedir. Maleviç, geliştirdiği geometrik düzenlemelerden oluşan sanat tarzına süprematizm adını vermiş ve akımın yaratıcı sanatta saf duygunun üstünlüğünü ifade ettiğini belirtmiştir. Süprematistler için görünen dünyadaki görsel olgular kendi başlarına bir anlam taşımamaktadır; asıl önemli olan duygulardır ve onları uyandıran çevreden bağımsızdır. Ayrıca, görünen dünyanın tek başına objektif temsilinin bir anlam taşımadığını ve bilinçli aklın kavramlarının ise bir değer taşıdığını vurgulanmaktadır (Yılmaz ve Ödekan, 2009, s.41-54).

1917 sosyalizm ideolojinin etkisiyle toplumda değişimler meydana gelmeye başlamıştır. Rejim değişimlerinin sanatçılar üzerindeki etkisi, sosyalizm ideolojinin temellerini yaymaya çalışıyordu. Mimarlık ve kent planlaması dönemin siyasi anlayışı ile paralel olarak propaganda amaçlı grafiksel çalışmalarla ön plana çıkmıştır. Çeşitli avangart akımlardan gelen sanatçılar, farklı alanlarda eserler üretmeye başlamışlardır. Maleviç ve Tatlin 1885-1953 yılları arasında öncülük ettiği süprematizm akımını konu alan eserleri yoğun bir üretimini devam ettirmişlerdir. 20. yüzyılın başlarında, nesnellikten kopan resim sanatı, yaratma özgürlüğüne kavuşmuş ve bakış açısını önemli ölçüde genişletmiştir (Bölüktaş, 2022, s.104-110).

Malevich porselen sanatında ise; soyutlamanın gelişimine katkıda bulunarak süprematizim gibi bir akımını porselene entegre etmesiyle benzersiz ve başarılı eserler yaratılmasıyla tanınmaktadır. Daha sonrasında estetik değerlerin farklılaşmasını soyutlama ile ifade etmiştir. Porselen çamuruyla şekil ve desen formlarını birleşmesiyle yarattığı eserler Rus avangart sanatının geleneği haline gelmiştir. Modern sanatın yeni koşullarıyla soyutlama bir popülerlik kazanmıştır. Porselen tarihi ve kültürel çağrışımların da soyut kompozisyonlar üzerinde etkisi bulunmaktadır. Sovyet döneminin en önemli özelliği soyut üretilen porselen sanat eserlerin seri halde üretime geçmesi ile 20- 21. Yüzyıllarda gerçekleşen önemli bir olay olarak tarihte incelenmiştir (Aleksandrovna, 2021).

Sanat, görünür olanı iletmekten ziyade, görünür kılmaya başlamıştır. Görünür kılınan şey, nesnelerin soyut düşünsel varlığıdır. Soyut sanatı tanımlayan temel kategori, geometridir ve belirli bir düzen sergilemektir. Geometrik sanat, düşünsel ilgiler düzeyinde varlık koşullarını bulmakta ve salt soyut bir sanat olarak kendine özgü bir varlık kazandırmaktadır (Menay ve Tüfek, 2021, s.835).

Şenol ve Asmaz (2018, s.829-825), Modern bir akım olarak süprematizm, çizgisel ve ilerlemeci bir yol izlediğinden, sanatsal ve varoluşsal bir gerçeklik ortaya çıkardığını ifade eder. Dolayısıyla apolitik bir algı içerisinde konumlanmıştır. Sanatı olduğu gibi saflığı ile ifade eden bir bakış açısı, mutlak ve hakikati temsil etmektedir. Sovyet Porseleni, yeni biçimini uygulayan Nikolay Suetin yaratıcı fikirleriyle silindirik, geometrik formların netliğini ve sadeliğini ifade eden süprematist tasarımlarını, mantıksal bir biçimde porselen çalışmalarına şekildeki gibi aktarır (Görsel 13).



Görsel 13. Nikolay Suetin, *Masa takımı*, 1923, Devlet Porselen Fabrikası, Petrograd, SSCB.

Maleviç, Stalin'inin soyut sanata karşı tavrını siyasi bir duruş olarak değerlendirmekte ve var olan doktrinlere karşı sağlam kalarak sanatsal özgürlüğünü kazanmayı kendisine bir ödül olarak sunmaktadır. Sanatın sadece Stalin'in bakış açısı ile şekillenmeyeceğini daha üst bir düzeyde bir anlayış gerektirdiği iddiasından asla vazgeçmemiştir. Sanatçı maruz kaldığı eleştiriler ve siyasi baskılar nedeniyle süprematizmden koparak figüratif çalışmalara yönelmiştir. Bununla birlikte, dönem boyunca eserler üretmeye devam etmiş ve ortaya çıkan eserlerde yalnızca süprematizmden kalan yansımaları gözlemlenmiştir. Ancak, seyirciye iletmeye çalıştığı salt geometrik anlayışı zaman zaman nesnel anlatımlarla da karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle öznel bir gerçekliği ifade etme çabasının bir yolunu oluşturmuştur (Bölüktaş, 2022, s.104-110).

Sonuç

Rus Porselen sanatı, 1700'lü yıllardan itibaren çarlık rejiminden günümüz Rusya Devleti'ne kadar çeşitli sanat akımlarından etkilenmiştir. Porselen sanatı süreç içerisinde, toplumda kültürel bir farkındalık yaratma amacı taşımakta ve kültür sanat alanındaki çalışmaları yürütme imkânı sağlamaktadır.

Sanat akımlarının yalnızca resim, heykel, tiyatro, müzik gibi geleneksel alanlarla sınırlı kalmayıp, plastik sanatların bir alt dalı olan seramik ve porselen üzerinde de büyük bir etkisi olduğu gözlemlenmektedir. İlk başlarda İmparatorluk ile bağlantılı bir sanat anlayışı hakimken, Sovyet Rusya döneminde sanatçılara serbest çalışmalar üretme izni verilmesi, süprematizm gibi öncü sanat akımlarının porselen ile birleşerek sanat dünyasına farklı bir yön ve bakış açısı kazandırmasına olanak tanımıştır.

Beyaz Altın olarak bilinen porselen sanatı maliyetli ve üretimi hızla ilerlerken, teknolojik gelişmeler figüratif porselen heykellerin yanı sıra görsel ve estetik özelliklere sahip yeni yaratıcı yöntemlerin ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. 20. yüzyılın başlarında porselen fabrikaları; bronz, mermer, taş ve ahşap heykel sanatlarıyla rekabet edebilme kapasitesine ulaşmıştır.

Sonuç olarak, sanat tarihi açısından porselenin sanat akımları üzerindeki eskisi, sadece dekoratif desenler ile sınırlı kalmamıştır. Porselen aynı zamanda Saray İmparatorluğundan modern sanata kadar olan dönemin estetik bakış açısını şekillendirmede önemli bir role sahip olduğunu göstermiştir.

Rus heykeltraşlar, karmaşık teknikleri porselen ile deneyerek sanat akımlarının yeniliklerini uygulamışlardır ve üretilen porselenleri bir sanat tablosuna dönüştürmüşlerdir. Sanatçıların yenilikçi teknikleri Rokoko, Neoklasisizm, Art Nouveau, 20. yüzyılda Konstrüktivizm ve Avangardın yükselmesiyle birlikte, cesurca uyguladığı süprematist izlenimler porselen üzerinde yansıttığı serbest anlatımlar ciddi sosyal mesajları somutlaştıran tasarımların gerçekleşmesine imkân tanımıştır.

Rusya'da porselen sanatının günümüzde daha çok minimalist stiller üzerine yoğunlaşarak sadeleştiği gözlemlenmektedir. Bugün Rus porselenleri kültürel yapısı ve ideolojik fikirleriyle üretim yapmaya devam etmektedir. Artık Rusya'da porselen plastik sanat türleri arasında tarihi mirası taşıyan bir unsura dönüşmüş ve yüksek bir statü elde etmiştir. İmparatorluk dönemine kadar uzanan porselen özgün eserler koleksiyoncular tarafından satın alınmakta; Hermitage Müzesi ve Rusya Devlet Tarihi Müzesi gibi prestijli müzelerde sergilenmektedir. Rusya'da ulusal müzeler, Rus porseleninin sanatsal ve tarihi önemini korumakla kalmayıp, aynı zamanda yeni nesillere de aktarılmasını sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Aldridge, E., Morter, P., Design B. (1971). *Porcelain.* Bantam Books.

Aleksandrovna, S. I. (2021). "Dialogue with abstraction" in porcelain of the 20th–21st centuries. *New Art Criticism.* 781(1), (s.98-109). https://doi.org/10.24411/2658-3437-2021-11001

Birnholz, A.C. (1972-1973). The Russian Avant-Garde and the Russian Tradition. *Art Journal,* 32(2), (s. 146-149). https://doi.org/10.2307/775725

Borisov, K. (2007). Propaganda porcelain [Lisans Tezi]. Tallin: Tallinn University.

Bölüktaş, İ. C. (2022). *Kazimir Maleviç'in sanatsal stratejileri 20. yüzyılın ilk çeyreğinde çarlık Rusya'sından SSCB'ne.* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Brumfield, W. (1987). The Decorative Arts in Russian Architecture: 1900-1907. *The Journal of Decorative and Propaganda Arts,* (5), (s. 12-27). https://doi.org/10.2307/1503933

Dede, B. (2020). Neoklasisizmin sanata bakış açısı ve David. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi,* (49), (s. 651-657). http://doi.org/10.7816/ulakbilge-08-49-02

Faberge Museum (t.y.). Pair of crater vases with depictions of the ranks of the grenadier troops in the halls of the Winter Palace and Tuileries. *Faberge Museum.* https://fabergemuseum.ru/en/collections/collection-highlights/krater-vases-pair-with-depictions-of-the-palace-grenadier-company-in-the-halls-of-the-winter-palace-and-tuileries

Faberge Museum (t.y.). Series of porcelain Easter eggs. *Faberge Museum.* https://fabergemuseum.ru/en/collections/collection-highlights/series-of-porcelain-easter-eggs

Google Arts and Culture (2020, 5 Aralık*).* Dmitry Vinogradov: the man who ınvented Russian porcelain. *Google Arts and Culture.* https://artsandculture.google.com/event/g11n0wkm2j6

Gollerbach, Z. F. (1922). *Porcelain State Factory* (L. Lazerevsky, Ed.), Moskova: Mospetschat.

Gostinshchikova I.A. (2016). *Kirillo-Belozersky historical, architectural and art museum-reserve,* Ministry of Culture of the Russian Federation.

Halıcı, E. ve Yurttaş, H. (2022). Barok- rokoko üsluplarının mimari süslemedeki gücü. *Anasay* (19), (s. 3-28). https://doi.org/10.33404/anasay.1056325

Impreal Porcelain Manufactory (t.y.*).* Foundation of manufactory under empress Elizabeth of Russia*.* https://www.ipm-jsc.com/about-ipm/history-of-the-manufactory/foundation-of-manufactory-under-empress-elizabeth-of-russia

Imperial Porcelain manufactory (t.y.). Reign of Nicholas II and Russian art nouveau. pre-revolution time*.* https://www.ipm-jsc.com/about-ipm/history-of-the-manufactory/reign-of-nicholas-ii-and-russian-art-nouveau-pre-revolution-time

Menay, S. M. ve Tüfek, A. A. (202). Süprematist sanatçı Kazimir Maleviç ve saf resmin incelenmesi. *Sanat ve İnsan Dergisi.* 5(2), (s.551-557).

Snow, F. H. (1916). Ten Centuries of Russian Art. *The Art World.* 1(2), (s. 130-135). https://doi.org/10.2307/25587683

Şenol, T. ve Asmaz, A.C. (2018). Kazemir Maleviç'in Soyut-Geometrik Dönemi Sonrası Sanat anlayışı Üzerine Bir İnceleme. *İdil Dergisi.* 7(47), (s.829-835). https://doi.org/10.7816/idil-07-47-07

The State Hermitage Museum (t.y.). Porcelain, 1744- 1801. https://hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/explore/collections/master/sub/1252763498/?lng=tr

The State Hermitage Museum (t.y).Porcelain, 1801-1855. https://hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/explore/collections/master/sub/1252763562/?lng=tr

The State Hermitage Museum (t.y.). Porcelain, 1917-1925. https://hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/explore/collections/master/sub/1252763710/?lng=

The State Hermitage Museum (2016, 8 Aralık- 2017, 3 Mart*). From the dinner-service store rooms. Decorating the Russian Imperial table in the eighteenth to early twentieth centuries*.

https://tinyurl.com/yc5376fx

The Virtual Russian Museum (t.y.). Objects from the Guriev Service. https://rusmuseumvrm.ru/data/collections/arts_and_crafts/gurevskiy_serviz/index.php?lang=en

Tsybizova, M. N and Nefedova, O. (2019). Analysis of plot and sources of orientalist motifs in russian porcelain of the 18th-19th centuries. *Humanities and arts.* 1(184), (s. 250-260). https://doi.org/10.15826/izv2.2019.21.1.018

Vikipedi Özgür Ansiklopedi (2024, 6 Kasım). Neoklasisizm. https://tr.wikipedia.org/wiki/Neoklasisizm

Van Rensselaer, M.G. (1879). Rococo, *The Art Journal.* (5), (s.293-298). https://doi.org/10.2307/20569415

Wortman, R. (2013). Russian Monarchy: Representation and Rule. Marker, G. (Ed.), *The Russian Empire and Russian Monarchy: The Problem of Russian Nationalism.* (s. 221-233) içinde. Academic Studies Press. https://doi.org/10.2307/j.ctt21h4wbq.15

Yılmaz, E. ve Ödekan, A. (2009). Yeni-primitivizmden süprematizme Maleviç'in sanatında tersten dördüncü boyut ilişkisi. *İTÜ Dergisi,* 6(2), (s.41-54).

Yanova, I.B. (2018). Tradition to glorify monarchic power by reproducing the elements of military esthetics in the imaginative and stylistic decision of porcelain of the Imperial porcelain factory of the second quarter of the XIX. century. *Saint Petersburg University of the Humanities and Social Sciences.* 10(96), (s.109-113). https://doi.org/10.30853/manuscript.2018-10.21

Гостинщикова, И. (2016). Фарфоровая посуда без марок в коллекции Кирилло-Белозерского музея-заповедника. https://kirmuseum.org/sites/default/files/ebook/2017/4987_file.pdf

Коновалова, Н.Е. (t.y.). Неординарный фарфор 1930-х годов Первомайского фарфорового завода. Rost Museum. https://www.rostmuseum.ru/upload/iblock/561/5619b93b9890850840da62f25a8150e1.pdf

GÖRSEL KAYNAKLAR

Görsel 1. İmparatorluk Porselen Fabrikası, *Çay Servis takımı,* 1768 (Porselen), Hermitage Museum, Russian Art and Culture Koleksiyonu, Rusya, Envanter no. ЭРФ-9769. https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/10.+porcelain%2c+faience%2c+ceramics/3868111

Görsel 2. Dmitry İvanovich Vinogradov, *Kâse,* 1749. Vikipedi Özgür Ansiklopedi. https://en.wikipedia.org/wiki/Dmitry_Vinogradov#/media/File:Виноградов._Чаша._1749.jpg

Görsel 3. İmparatorluk Porselen Fabrikası, *İlk Tatlı servisi,* 1756-62 (Porselen), Met Museum, ABD, Envanter no. 65.47. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/204533

Görsel 4. Franz Gardner Fabrikası, *Aynalı Venüs ve Yanan Alevli İlham Perisi Erato ve Aşk Tanrısı,* Mitolojik kompozisyonlar, Vazo, 1829, The Virtual Russian Museum. https://rusmuseumvrm.ru/data/collections/arts_and_crafts/f_9368/index.php?lang=en

Görsel 5. İmparatorluk Porselen Fabrikası, *Askeri Sahne Dekorlu Vazo,* 1830, 75 cm, St. Petersburg, Rusya. https://www.antiqforum.com/images/Russian_Imperial_Porcelain_Factory_Vase_h2_013.jpg

Görsel 6. İmparatorluk Porselen Fabrikası, *Guriev Servis takımı,* 1809-1816, The Virtual Russian Museum. https://rusmuseumvrm.ru/data/collections/arts_and_crafts/gurevskiy_serviz/index.php?lang=en

Görsel 7. *Paskalya yumurtaları,* Sakt Petersburg, 1840-1917, Faberge Museum. https://fabergemuseum.ru/en/collections/collection-highlights/series-of-porcelain-easter-eggs

Görsel 8. İmpataratorluk Porselen Fabrikası, *Elmalı Çocuklar,* August Spiess. https://www.antiqforum.com/russian_spiess.html

Görsel 9. Pavel Kamensky, *Rusya Halkları Serisi,* 1910-1912, Rusya, The Virtual Russian Museum. https://rusmuseumvrm.ru/data/collections/arts_and_crafts/f_4709/index.php?lang=en

Görsel 10. Sergey Çekhonin, Zinaida Kobyletskaya, *Sovyet Porcelain,* 1920. Devlet Porselen Fabrikası. https://artfocusnow.com/discoveries/agitfarfor-the-peoples-porcelain/

Görsel 11. Natalia Danko, *Afiş Diken Bir Kadın İşçinin Erken Sovyet Porseleni,* 1923, 14,3 cm, Devlet Porselen Fabrikası, Petrograd. https://www.invaluable.com/auction-lot/rare-early-soviet-danko-porcelain-dated-1923-25-c-f7841aa904

Görsel 12. Kazimir Rizhov, *Okul Yolunda,* 1936-45, 23,5 cm x 19,3x12 cm. https://ru.bidspirit.com/ui/lotPage/north-auction-house/source/catalog/auction/25151/lot/83831/Авт-Рыжов-К-С-По-пути-в-школу?lang=ru

Görsel 13. Nikolai Suetin, *Masa Takımı,* Devlet Porselen Fabrikası, Petrograd, SSCB, 1923. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Desk_set,_designed_by_Nikolai_Michajlowitsch_Sujetin,_Staatliche_Porzellanmanufaktur,_Petrograd_USSR,_1923,_hand-painted_porcelain_-_Museum_für_Angewandte_Kunst_Köln_-_Cologne,_Germany_-_DSC09573.jpg